

in Zdravko Kafol (po funkciji) je pregle- dala 31 slikanic, ki so jih založbe poslale na razpis. Pri vrednotenju je izhajala iz 2. (spodbujanje nastanka izvornih sloven- skih slikanic, izoblikovanje vrednostnih kriterijev za pripravo in ocenjevanje slikanic, spodbujanje branja in bralnih navad, spodbujanje nakupovalnih navad, predvsem nakupovanja dobrih slikanic) in 7. člena (Žirija ocenjuje slikanice na podlagi ocenjevalnega lista, ki je se- stavni del tega pravilnika ter na pod- lagi kriterijev oblikovalskih, literarnih in založniških standardov, pri tem pa upošteva skladnost oblike, vsebine in materialov.) pravilnika, pripravila neod- visne recenzije slikanic in jih ovrednotila glede na kakovost besedila in ilustracij, razmerja med besedo in podobo ter obli- kovanost slikanice (črke, format, papir, vezava).

Žirija je soglasno sprejela odločitev, da letos po kakovosti izstopajo naslednje slikanice, ki jih je nominirala za nagrado:

- **Luna in jaz.** Andreja Peklar. KUD Sodobnost International (2019)
- **O začaranem žabcu.** Andrej Rozman Roza, Zvonko Čoh. Mladinska knjiga (2019)
- **Ptiči?!** Lila Prap. Mladinska knjiga (2019)
- **Krst pri Savici.** France Prešeren, Da- mijan Stepančič. Miš (2018)
- **Pod srečno zvezdo.** Helena Kraljič, Tina Dobrajc. Morfemplus (2019)
- **Petelinček prebudi upanje.** Vesna Radovanovič, Kristina Krhin. Ajda, IBO Gomboc (2018)

Podelitvi nagrade je potekala v če- trtek, 24. oktobra 2019, v Trubarjevi hiši literature. Žirija je nagrado namenila avtorski slikanici **Luna in jaz Andreje Peklar.** Za svoj izbor je podala naslednjo utemeljitev:

Andreja Peklar je ustvarila odlično avtor- sko slikanico o prijateljstvu med dekllico

in luno, ki govori tudi o tem, kako se luna čudežno spreminja, o prepletenosti otroškega in živalskega sveta, o strahu in radovednosti. Sporočilno minimalistično verzno besedilo /.../ učinkovito nadgraju- jejo prav posebne poetične ilustracije, ki vključujejo vrsto navezav na obliko in bar- vo lune v drugih likovnih podrobnostih: znakih, barvah gozda, odsevih na gladini. Tematizacija materinske skrbi lune, ki be- di nad otrokom, je v igrivi zamenjavi vlog izpeljana besedilno in likovno prepričljivo; slikanico odlikujejo še močna celostna li- kovna podoba ter izjemno vzdusje, ki je likovno ekspresivno, a nikoli nazorno ali enoplastno.

Andreja Peklar je leta 2017 prejela Nagrado Kristine Brenkove za slika- nico brez besed *Ferdo, veliki ptič*, ki je prav tako izšla pri KUD Sodobnost International, in leta 2006 za avtorsko slikanico *Fant z rdečo kapico*, ki jo je iz- dal Inštitut za likovno umetnost (2005).

GAJA KOS: KNJIŽNE DVOŽIV- KE: SLOVENSKI MLADINSKI PROBLEMSKI ROMAN. Maribor: Založba Aristej, 2015, 179 str.

Znanstvena monografija *Knjižne dvo- živke* je literarnovedni knjižni prvenec kritičarke, urednice in avtorice mladins- kih besedil (med drugim slikanice o *Grdavših*, zbirke kratkih zgodb *Migiji migajo*) Gaje Kos. V njem večplastno in sistematično osvetljuje slovenski mla- dinski problemski roman, žanr, ki je tudi v slovenskem prostoru že dlje ča- sa prisoten, še posebej razširjen in pri bralcih priljubljen pa predvsem v novem tisočletju.

Monografija zaradi področja, ki ga obravnava, seveda pomeni unikum v slovenskem prostoru, a tudi v svetovnem merilu so monografije, ki bi sistematično

in celostno obravnavale problemski roman redke. Avtorica zato najprej opredeli pojem slovenskega mladinskega problemskega romana, ki ga povezuje »s tistim delom domače realistične romaneskne mladinske produkcije, ki si za izhodišče vzame problemsko temo oziroma v center svojega zanimanja in pripovedi postavi problem, ki izrazito zaznamuje življenje realnih (sodobnih) mladostnikov. [Gre za] kompleksen, zahteven, eksistencialen problem, ki grobo in usodno zareže v protagonistovo življenje, ki je spričo tega tudi resno ogroženo; problem torej, ki to ni le z vidika mladostnikovega subjektivnega dojetja [...], pač pa tudi objektivno gledano.« (str. 14) Opozori, da pojem razume malce drugače kot drugi domači in tuji raziskovalci (Kobe, Saksida, Haramija; Nikolajeva, James, Težak, Falconer, Weinkauff ...), še najbližje ji je oznaka *problemka*, ki se uporablja v priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig (*Ozvezdje Knjiga*, 2010), a je njeno razumevanje pojma pomensko vendarle nekoliko širše.

Gaja Kos se v *Knjižnih dvoživkah* najprej posveti značilnostim slovenskega mladinskega problemskega romana: gre za realistično prozo, njihovi avtorji in avtorice se osredotočajo na obravnavo konfliktnih, kriznih situacij, travmatičnih izkušenj ali stanj, ki protagonistu povzročajo hujše eksistencialne stiske (str. 31). Izstopajo predvsem različne oblike nasilja, ki se lahko povezujejo tudi z drugimi temami (predvsem ljubezensko), zato je tem besedilom pogosto mogoče pripeti oznako žanrskega sinkretizma. Pripovedi so večinoma prvoosebne, kompozicija temelji na progresivnem zapletu, ki od komplikacij vodi do klimaksa in razpleta. Dogajanje je večinoma postavljeno v urbano okolje, v disfunkcionalne družine, težišče dogajanja pa v protagonistovo notranjost; delovanje protagonistov v tovrstnih besedilih je večinoma usmerjeno v iskanje lastne

identitete. Med protagonisti prevladujejo dekliški liki v zadnjih razredih osnovne šole in/ali v srednji šoli. Gre večinoma za žrtve, ki so hkrati lahko problematični junaki, pomembni so tudi stranski liki, ena od bolj izpostavljenih vrednot je prijateljstvo (str. 32–38).

Glede na način obravnave in število obravnavanih problemov avtorica v nadaljevanju izdela tipologijo slovenskega mladinskega problemskega romana, in sicer govori o trdih in mehkih problemskih romanah ter o enoproblemskih in večproblemskih mladinskih problemskih romanah, pri tem pa poudarja, da ločnice med njimi niso vedno jasno razvidne (str. 41–42). Gaja Kos našteje tudi vodilne slovenske avtorje tega žanra (Janja Vidmar, Ivan Sivec, Marinka Fritz – Kunc, Igor Karlovšek, Slavko Pregl), založbe, ki jih izdajajo, ustavi se tudi ob nagradah, ki so jih problemski mladinski romani prejeli, poudari razmerje med izvirnimi slovenskimi ter prevedenimi problemskimi romanami, izpostavi tudi najpogostejši nabor tem, ki se pojavljajo v slovenskem mladinskem problemskem romanu: smrt in samomor (poskus samomora), psihične motnje (tudi anoreksija in bulimija), fizična hendikepiranost (duševna prizadetost, učne težave, travma po nesreči, telesna prizadetost in okvara čutil), iskanje spolne identitete, nasilje (psihično in fizično, družinsko in med vrstniki), mladostniki brez staršev, odvisnost, bolezni, nezaželena najstniška nosečnost in najstniško starševstvo, delikventnost, rasna nestrpnost ter politični problemi.

Avtorica postreže tudi z zgodovinskim orisom problemskega mladinskega romana, ki je zasnovan primerjalno. Še posebej se mi zdijo zanimivi tisti deli monografije, ki se ukvarjajo z vrednotenjem mladinskega problemskega romana. Naj zapišem, da temu avtorica na videz ne namenja posebne pozornosti, a je v njenem besedilu vseeno vseskozi

prisotno. Po eni strani ga namreč določata že vsebinska umerjenost in tematika problemskega romana – nenazadnje je ena njegovih temeljnih značilnosti ravno prevladovanje ali vsaj močna poudarjenost spoznavne in etične funkcije nad estetsko (str. 39). Po drugi strani k premisleku o vrednotenju napeljuje tudi oznaka žanra, ki je v prvi vrsti zbir poglobitvenih značilnosti, formalna in vsebinska določitev specifične posamezne literarne zvrsti, torej srčika literarnosti, hkrati pa je zaradi svoje modelnosti in predvidljivosti dolgo veljala za sinonim trivialne književnosti. Seveda so se v literaturi, še zlasti s postmodernizmom, ki je v literarno zahtevnejšo literaturo prinesel tudi žanrsko komunikativnost, stvari korenito spremenile in problemski roman je zagotovo dokaz, da to velja tudi za področje slovenske mladinske književnosti.

Gaja Kos tako zapiše, da »literarna kvaliteta mladinskih problemskih romanov niha med podpovprečnim in umetniško ambicioznim,« (str. 39) hkrati pa povzema odnos do trivialne književnosti, ki ga je v slovenski prostor prinesel Miran Hladnik in ki temu fenomenu priznava popolno legitimnost. Nedvomno ima problemski roman močno bralnosocializacijsko vlogo tudi za slovensko književnost, kar razkrivajo tudi izsledki raziskave, ki jo je opravila avtorica monografije, o kateri pišem. Vendar pa se avtorica *Knjižnih dvoživk* tudi sama ne zadovolji zgolj s tem, pač pa izpostavi nekaj inventivnih pripovednih prijemov, s katerimi se tovrstna besedila lahko izogonejo klišejskosti in predvidljivosti. To so: različni pripovedovalci (menjava običajnega prvoosebnega s tretjeosebnim, več pripovedovalcev; pripovedovalci, ki so povezani z glavnim likom, a o dogajanju pišejo s svoje, omejene in/ali specifične perspektive), jezik in slog (ki je v primeru prvoosebnega pripovedovalca lahko zelo pogovoren),

časovna organiziranost gradiva (retrospektive), zgodbeni okvirji (umeščanje besedila v drugo besedilo), zamolki (zamolčevanje glavnega problema, ki se razkrije šele na koncu in bralca prisili, da prebrano ponovno premisli), oblika pripovedi (dnevniški zapiski, roman v pismih, vključevanje vizualnega, kratka obvestila) ...

Vprašanje vrednotenja se dotika še ene izpostavljene značilnosti mladinskih problemskih romanov – prehajanja na področje stvarne in psihološke literature zaradi njihovega izpostavljenega poudarjanja etične in spoznavne funkcije. Avtorica monografije zapiše, da moramo pri presojanju literarnih besedil vedno iskati ravnotežje med vsemi tremi funkcijami besedila, torej je estetska vloga prav tako pomembna kot ostali dve. Zato opozarja na različne tendenciozne interpretacije ter uporabo literature za neliterarne namene, npr. pri biblioterapiji.

Naj sklenem z ugotovitvijo, da se monografija Gaje Kos *Knjižne dvoživke* loteva izjemno priljubljenega in razširjenega področja slovenskih mladinskih problemskih romanov in je zato obvezno čtivo za vse, ki se tako ali drugače ukvarjajo z mladinsko književnostjo. Obravnavane teme se loteva pregledno, sistematično, ob upoštevanju tuje in domače strokovne literature ter ob poudarjanju različnih vidikov obravnavanih besedil. Skozi vse besedilo ponuja tudi tehten in z različnimi argumenti podkrepljen premislek o vrednotenju analiziranih besedil, ki pa ga je mogoče prenesti tudi na področje celotne mladinske književnosti in je lahko vedno znova aktualen.

Barbara Pregelj